

Fábry 50
FMP-E/1901/4.1/007
Budujeme partnerstvá!

Európsky fond regionálneho rozvoja

www.skhu.eu • www.viacarpatia.eu • www.viacarpatia-spf.eu

Návšteva u „pustovníka“ v Štóse

[https://uj szo.com/regio/latogatoban-a-stoszi-remetelakban?
fbclid=IwAR1TOWLS05H_8GQ7rLJOJT4LCUxQZRjv8JLPpgLIbbVhd7YLZY9cE-MRgMI](https://uj szo.com/regio/latogatoban-a-stoszi-remetelakban?fbclid=IwAR1TOWLS05H_8GQ7rLJOJT4LCUxQZRjv8JLPpgLIbbVhd7YLZY9cE-MRgMI)

Vataščin Peter, 1.7.2020 15:30

Pôvodná časť Fábryho domu, ktorá stojí v očarujúcej časti Štósu, je múzeom v každom zmysle slova. Spisovateľove predmety sú už pol storočia iba vystavenými predmetmi, ale opotrebované ceruzky na stole, toaletné potreby umiestnené nad umývadlom, posteľ, v ktorej sa narodil a potom zomrel, v neposlednom rade i prestížna súkromná knižnica – všetko toto autenticky evokuje bývalého spisovateľa a s ním kedysi nepretržite fungujúcu stoickú literárnu dielňu. Navyše, dom, ktorý navodzuje atmosféru spred dobrých 200 rokov, dodáva všetkému zvláštnu atmosféru. Ten, kto toto všetko na žiadosť zvedavého hosťa uvádza do života, je Alica Schreiberová, ktorá dlhé desaťročia pútavo sprevádza záujemcov pri prehliadke domu.

Starostlivá rodina

Rodina Alice Schreiberovej prijala kedysi Zoltána Fábryho za člena svojej rodiny. Posledných 10 rokov jeho života sa o neho starali. "Vždy k nám chodil na Štedrý večer, nechcel byť sám," hovorí žena narodená v roku 1953. Na Štedrý večer k nim prešiel, aj keď bolo veľmi zlé počasie. Po večeri u nich chvíľu zostal a kým Schreiberovci spievali nemecké vianočné koledy, on spieval maďarské.

Po nociach sledovali jeho zdravotný stav. Keď rozsvietil svetlá v knižnici, Schreiberovci bývajúci oproti si to všimli a ponáhľali sa zistiť, či spisovateľ nepotrebuje pomoc. Takto to bolo aj v čase jeho smrti, koncom mája 1970.

Alica Schreiberová si dokáže vybaviť svoje spomienky, ako keby sa práve teraz stali. Možno to nie je také prekvapujúce, pretože Zoltána Fábryho, ako ho ona nazýva strýko Fábry, milovala prakticky ako svojho starého otca. Pani s radosťou spomína, že spisovateľ mal vo zvyku dávať jej cukríky čocky. Práve z tohto slova sa nejako vyvinulo slovo csacsi (po slovensky somár), ako sa navzájom oslovovali. "Pozdravili sme sa *csacs*, nie *grüßGott* ako sme sa tu kedysi zdravili. Keď som stála pod oknom a kričala *csacs*, starší ľudia, ktorí rozumeli po maďarsky, sa čudovali tomu, ako môže toto dieťa povedať spisovateľovi *csacs* (po slovensky somár). Na to im Fábry povedal, že ani jeden človek nebol nikdy taký múdry, aby mu iný človek nemohol povedať, že je somár."

Aj keď v dnešnej dobe dominuje na uliciach slovenčina, viacjazyčnosť zo Štósu ešte úplne nevymizla. Podľa Alice Schreiberovej po mantacky (karpatsko-nemecký dialekt) v súčasnosti hovorí iba 10-20% mladých ľudí, viac používajú značne odlišnú spisovnú nemčinu. Jazyk mantačtina sa však stále používa medzi príslušníkmi staršej generácie. Manžel sesternice Alice Schreiberovej je Slováčok, takže ak je prítomný, hovoria po slovensky. Ale akonáhle je „aspoň jedna noha von z miestnosti“ prejdú na mantačtinu.

Sám Fábry vedel hovoriť po mantacky, pričom s malou Alicou hovoril predovšetkým týmto jazykom. Keď bol chorý a v nemocnici, dievčatko mu najprv napísalo list spisovnou nemčinou. "A potom, keď som už vedela trochu po maďarsky, povedal mi, že budem písať po maďarsky. Keď sa vrátil, opravil červenou, kde som urobila chyby. A tak som sa akosi naučila písať po maďarsky. Ale vtedy som to nebrala tak, že by som sa to mala naučiť, brala som to, akoby to bola hra," vysvetľuje žena, ktorá zdokonaľovala svoje znalosti maďarského jazyka sprevádzaním spisovateľov a intelektuálov na návšteve u Fábryho. Ak je to nevyhnutné, môže tak urobiť kedykoľvek i dnes, hovorí totiž po slovensky, po nemecky, po mantacky, a aj po maďarsky. V okolí spisovateľa sa teda používali štyri jazyky, aj keď on sám prakticky nevedel po slovensky.

Podľa Fábryho závetu sa celý jeho majetok, vrátane knižnice, stal majetkom Csemadoku. V prvom období, keď bol majetok v podstate premenený na múzeum, ho navštevovalo pravidelne veľa ľudí, ale dnes už sem návštevníci chodia menej často. Návšteva a prehliadka Fábryho domu sa dajú vopred dohodnúť v Kultúrnom centre Údolia Bodvy a Rudohoria. Alica Schreiberová s potešením neúnavne sprevádza návštevníkov a rozpráva o svojich živých spomienkach aj po desaťročiach. Za to všetko dostáva nejaký honorár, ale hovorí, že tento dom je ako jej vlastný. A podľa jej názoru je schopná túto prácu vykonávať ešte dlhé roky.

Fábryho dom prešiel za posledné desaťročie viacstupňovým procesom obnovy, ktorý už bol vzhľadom na jeho zhoršujúci sa stav veľmi potrebný. Okrem iného bolo nainštalované ústredné kúrenie, na niektorých miestach boli vymenené okná a podlaha, v miestnostiach bolo vymaľované a opravená sa strecha. V rámci cezhraničného projektu Interreg SKHU, Fábry 50, FMP-E/1901/4.1/007 v súčasnosti prebieha katalogizácia kníh, ktoré budú umiestnené v novom policovom systéme. Ďalej budú vyrobené ďalšie tri stolové vitríny, do ktorých sa umiestnia osobné veci Zoltána Fábryho.

Najvýraznejšou a neoddeliteľnou súčasťou Fábryho domu je knižnica s približne 9 a pol tisícom zväzkov, väčšinou v nemčine. Zdá sa, že v súčasnosti nie je veľa odborníkov, ktorí by dokázali presne odhadnúť jej hodnotu. Niektorí tvrdia, že väčšinu kníh môžeme nájsť v rôznych zbierkach nachádzajúcich sa na rôznych miestach v krajine, zatiaľ čo iní vnímajú celý fond ako kuriozitu.

„Niektoré knihy sú z dôvodu nevhodného skladovania vo veľmi zlom stave a budú musieť byť konzervované,“ prezradil Krisztián Zeman, projektový manažér Kultúrneho centra Údolia Bodvy a Rudohoria, ktoré prevádzkuje aj Fábryho dom. Košický samosprávny kraj v roku 2017 rozšíril aktivity Kultúrneho centra Údolia Bodva a Rudohoria so sídlom v Moldave nad Bodvou s cieľom vytvoriť špeciálnu knižnicu zo zbierok Zoltána Fábryho, pričom Csemadok prenajal budovu Fábryho domu kultúrnemu centru na desať rokov.

„Naším cieľom je zabezpečiť náležitú starostlivosť o pamätný dom Zoltána Fábryho v Štóse a urobiť spisovateľovo kultúrne dedičstvo a zbierku kníh životaschopnými a trvalo dostupnými. V rámci projektu Interreg s názvom Fábry 50 s celkovým nákladom 52 220 EUR bude knižný fond čoskoro vyčistený, zrekonštruovaný a katalogizovaný, obnovia sa policové systémy a vitríny,“ hovorí Krisztián Zeman

Katalóg bude dostupný verejnosti. Partnerom projektu je Nadácia pre múzeum maďarského jazyka so sídlom v Széphalome a v súčasnej dobe prebiehajú postupy verejného obstarávania.

V druhej polovici roku 2020 je plánovaná putovná výstava, ktorá predstaví život, prácu a intelektuálne dedičstvo Zoltána Fábryho na Slovensku a v Maďarsku. Začiatkom roku 2021 sa uskutoční konferencia, ktorá bude dôstojným záverom projektu. Krisztián Zeman vyjadril nádej, že „výsledkom výskumu môže byť opätovné prijatie Zoltána Fábryho do maďarského literárneho kánonu a zlepšia sa tak znalosti o súčasnej maďarskej literatúre, ktoré môžu priniesť do učebných plánov pedagogické aspekty posilnením kultúrneho a regionálneho sebauvedomenia študentov.“

Cena Zoltána Fábryho, ktorú každoročne udeľuje Csemadok, pripomína a zachováva spomienku na „pustovníka Štósu.“ Existujú však aj iné miesta pre takúto spomienku. 20. júna zorganizovala základná organizácia Csemadok Moldava nad Bodvou a sekcia mládeže Csemadok 50. verejné dni Zoltána Fábryho. Počas nich sa konalo finále národnej intelektuálnej súťaže stredných škôl s názvom Zoltán Fábry, ktorý žil pre nás všetkých.